

SHERALI JO‘RAYEV IJODIDA MILLIY O‘ZLIK VA MADANIY XOTIRA MASALALARI

Muallif: .Mirzaabdullayev Davronbek Mirzakarimovich

Ish joyi: Sh.Jo‘rayev nomidagi musiqa va san‘at oliy maktabi

Lavozimi: Oliy toifali o‘qituvchi

davronbek198002@gmail.com +998901724508

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston xalq hofizi Sherali Jo‘rayev ijodi milliy madaniy xotira va xalq ruhiyatining ifodasi sifatida tahlil etiladi. Uning qo‘shiqlari, she‘riyati va sahna madaniyati orqali o‘zbek xalqining tarixiy tafakkuri, ma‘naviy qadriyatlari hamda milliy o‘zlik masalalari yoritiladi. Shuningdek, maqolada hofiz ijodining zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi.

Аннотация

В данной статье творчество народного артиста Узбекистана Шерали Джураева анализируется как отражение национальной культурной памяти и духовного мира народа. Рассматривается значение его песен, поэзии и сценической культуры в формировании национальной идентичности. Также освещается роль творчества исполнителя в современном обществе.

Abstract

This article analyzes the work of Sherali Jo‘rayev as a reflection of national cultural memory and spiritual identity. His songs, poetry, and stage performance are examined as key elements in shaping national consciousness. The study also highlights the significance of his legacy in the context of modern society.

Kalit so‘zlar: Sherali Jo‘rayev, madaniy xotira, milliy o‘zlik, fenomen, mumtoz musiqa, ma‘rifatparvarlik, xalq ruhiyati, tasavvuf, musiqiy germenektika, milliy musiqa, mumtoz she‘riyat, bastakorlik, ma‘naviy meros, ijro uslubi, “Karvon”, “O‘zbekim”.

Kirish

Bugungi globallashuv va madaniy unifikatsiya davrida milliy madaniyatni asrab-avaylash hamda uni kelajak avlodga sof holda yetkazish strategik ahamiyat kasb etmoqda. Madaniy xotira – bu shunchaki o‘tmishni eslash emas, balki millatning ma‘naviy tiriklik mexanizmidir. O‘zbekiston xalq hofizi Sherali Jo‘rayev o‘zining betakror ijodi bilan nafaqat musiqiy san‘at durdonalarini yaratdi, balki butun bir millatning madaniy xotirasini uyg‘otuvchi va uni tarixiy ildizlar bilan bog‘lovchi yirik ijtimoiy-madaniy timsolga aylandi. O‘zbek xalqining ko‘p asrlik madaniy boyligi ichida musiqa san‘ati alohida o‘rin tutadi. XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida o‘zbek milliy qo‘shiqchiligini yangi bosqichga ko‘targan, uni nafaqat respublika miqyosida, balki jahon sahnasida ham munosib tanitgan ijodkorlardan biri — Sherali Jo‘rayevdir. Uning san‘ati shunchaki tinglash uchun emas, balki mushohada yuritish, tarixga qaytish va milliy o‘zlikni anglash vositasi sifatida shakllandi.

1. SHERALI JO‘RAYEV IJODNING SHAKLLANISHI

VA TASHKILIY FAOLIYATI

Sherali Jo‘rayev o‘zining kasbiy faoliyatini 1970-yillarda boshlagan bo‘lib, uzoq yillik yo‘l davomida bir qancha nufuzli ijodiy jamoalarda faoliyat yuritdi:

* 1972–1973-yillarda O‘zbek davlat estradasi;

* 1972–1979-yillarda „Shodlik“ ashula va raqs ansambli;

* 1979–1986-yillarda Andijon viloyati filarmoniyasi;

* 1986–1996-yillarda O‘zbek davlat filarmoniyasi yakkaxon xonandasi.

Bu davrlarda u o‘zbek milliy ashulachilik an‘analarini o‘rgandi va ularni estrada yo‘nalishi xususiyatlari bilan mohirona uyg‘unlashtirdi. 1999-yildan boshlab „O‘zbeknavo“ birlashmasida yakkaxon xonanda sifatida faoliyat yuritishi uning san‘atdagi mustaqil va erkin yo‘lini yanada mustahkamladi.

2. IJRO USLUBI VA OVOZ JOZIBASI

Sherali Jo‘rayev tabiatan shirali, keng diapazonli va o‘ziga xos tembrga ega ovoz sohibi edi. Uning ijro uslubi quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

* Monologik va dramatik xarakter: Hofiz qo‘shiq kuylaganda tinglovchi bilan go‘yo jonli muloqot qilayotgandek bo‘ladi. Har bir asarida chuqur ichki iztirob, hayotiy haqiqat va insoniy dard yaqqol seziladi.

* Falsafiy mushohada: Uning ijrosidagi qo‘shiqlar shunchaki ko‘ngilochar matnlar emas, balki chuqur falsafiy ma‘noga ega bo‘lgan badiiy asarlardir.

* Mumtoz va zamonaviy sintez: U Sharq mumtoz adabiyoti vakillari (Navoiy, Bobur, Rumi, Sa‘diy) g‘azallarini bugungi kun tinglovchisiga tushunarli ohanglarda taqdim etdi.

3. MUMTOZ ADABIYOTNING MUSIQIY TARG‘IBOTCHISI

Sherali Jo‘rayev repertuarining asosi — bu buyuk mutafakkirlar merosidir. U Alisher Navoiyning "O‘xshamas", Boburning "Bahor ayyomi", Mashrab va Ogahiyning g‘azallarini kuylab, o‘zbek yoshlarida mumtoz she‘riyatga bo‘lgan qiziqishni uyg‘otdi.

Ayniqsa, 2008-yilda o‘z xonadonida Rumiixonlik kechalarini tashkil etishi uning nafaqat xonanda, balki tasavvufiy bilimlar va Sharq falsafasi bilimdoni

ekanligidan dalolat beradi. U Jaloliddin Rumiy, Jomiy va Hofiz Sheroziy kabi allomalarning asarlarini xalq dardiga yaqinlashtirdi.

4. BASTAKORLIK VA SHE'RIY IJOD

Sherali Jo'rayevning milliy musiqaga qo'shgan eng katta hissalaridan biri uning bastakorlik faoliyatidir. U yuzlab qo'shiqlarining kuyini o'zi yaratgan.

* Mashhur kuylari: „Birinchi muhabbatim“, „O'zbekim“, „Karvon“, „Achchiq haqiqat“, „Inson qasidasi“, „Oshiq bo'ling“.

* Lirik merosi: Hofiz nafaqat kuy bastalagan, balki she'rlar ham yozgan. Uning „Bobo Dehqon“, „Zamon“, „Ona Turkiston“, „Sohibqiron“ kabi asarlari matni ham o'z qalamiga mansub.

* Adabiy e'tirof: 2023-yilda nashr etilgan „Bir qo'shiq kuylayki...“ nomli she'riy to'plami va „Ishq“ dostoni uning shoirlik salohiyatini tasdiqladi. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasiga a'zo etib saylanishi uning milliy adabiyotga qo'shgan hissasining yuksak e'tirofidir.

5. XALQARO E'TIROF VA JAHON MADANIYATIDAGI O'RNI

Sherali Jo'rayev san'ati O'zbekiston chegaralaridan chiqib, xalqaro miqyosda ham e'tirof etilgan.

* World Music Network: 2005-yilda britan leybli tomonidan chiqarilgan „Rough Guide to the Music of Central Asia“ albomiga hofizning „O'zbekim“ qo'shig'i kiritildi. Bu o'zbek milliy musiqasining jahon sivilizatsiyasidagi o'rnini ko'rsatadi.

* Diplomatik tadbirlar: Britaniya qirolchasi Elizabeth II ning tavallud ayyomi munosabati bilan o'tkazilgan tadbirda Shotlandiyalik „Battlefield Band“ guruhi bilan hamkorlikda kuylashi madaniyatlararo muloqotning yorqin namunasi.

6. IJODIY TAQIQLAR VA MA'NAVIY MATONAT

San'atkorning hayot yo'li doimo tekis bo'lmagan. 2002–2016-yillarda uning ijodiga qo'yilgan norasmiy taqiqlar tufayli telekanallar va katta sahnalarda ko'rinish bermadi. Biroq, bu davrda uning xalq orasidagi hurmati zarracha kamaymadi. U to'y-hashamlarda, el xizmatida bo'ldi va xalq uning qo'shiqlarini kassetalar, disklar orqali tinglashda davom etdi. Bu holat "Sherali Jo'rayev fenomeni"ning xalq qalbiga qanchalik chuqur kirib borganini isbotladi. 2017-yildan boshlab uning sahnaga qaytishi milliy san'atimiz uchun haqiqiy bayram bo'ldi.

7. MA'RIFATPARVARLIK VA IJTIMOIIY FAOLIYAT

Sherali Jo'rayev 1990–1995-yillarda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi a'zosi sifatida ham faoliyat yuritgan. Uning „Sherali va Oybarchin“ filmi ssenariysi muallifi va bosh rol ijrochisi sifatidagi faoliyati o'zbek kinosida milliy qahramon obrazini yaratishga xizmat qildi. 1998-yilda chop etilgan „Bola yerning sultoni“ kitobi esa uning pedagogik va insonparvarlik qarashlarini aks ettiradi.

Asosiy qism

1. Xalq ruhiyati va tarixiy xotiraning musiqiy talqini

Sherali Jo'rayev ijodining markazida xalqning dardi, quvonchi va tarixiy ildizlari yotadi. Erkin Vohidov she'ri asosida yaratilgan "O'zbekim" qasidasi bunga yorqin misoldir. Ushbu asarda Beruniy, Ulug'bek va Navoiy kabi siymolarning tilga olinishi tinglovchida milliy g'urur va madaniy davomiylik hissini uyg'otadi. Bu yerda musiqa shunchaki estetik zavq emas, balki tarixiy bilimni uzatuvchi ma'rifiy vosita vazifasini o'taydi.

2. Mumtoz she'riyat va musiqiy germenevtika: "Qaro ko'zum" tahlili

Hofiz murakkab mumtoz g'azallarni keng xalq ommasiga tushunarli tarzda yetkazib beruvchi ko'priq vazifasini o'tadi. Alisher Navoiyning "Qaro ko'zum"

g‘azali talqinida hofiz matndagi “mardumlig” (insoniylik) tushunchasini millatning olijanob xislatlarini uyg‘otishga yo‘naltiradi. Uning ovozidagi dramatik kuch va milliy maqom unsurlari tinglovchida o‘tmish bilan bugunni bog‘lovchi psixologik ko‘prik hosil qiladi.

3. “Bandaman” qo‘shig‘ida inson konsepsiyasi va tasavvufiy an‘analar

Sherali Jo‘rayev ijodining falsafiy cho‘qqisi uning tasavvufiy yo‘nalishdagi asarlarida ko‘rinadi. “Bandaman” qo‘shig‘i insonning o‘zligini anglashi va Yaratuvchi oldidagi mas‘uliyatini ifodalovchi musiqiy monologdir. “Gunohim ko‘p, savobim kam...” kabi misralar orqali hofiz xalqni tavba, shukronalik va xokisorlikka chorlaydi. Bu asar milliy xarakterdagi kamtarlik va iymon qadriyatlarini madaniy xotirada qayta tiklaydi.

4. “Karvon” qo‘shig‘i — hayot va vaqt falsafasining ifodasi

Hofiz ijodida “Karvon” asari o‘zbek milliy tafakkuridagi “umr yo‘li” va “vaqt o‘tkinchiligi” tushunchalarini badiiy aks ettiradi. Qo‘shiqdagi “karvon” obrazi — insoniyat tarixini va ajdodlar merosini anglatadi. Hofiz ushbu obraz orqali tinglovchini o‘zligini unutmaslikka va ma‘naviy ildizlarga sodiq qolishga chorlaydi. Qo‘shiqning avj nuqtalari milliy ruhiyatning jo‘shqinligini namoyon etadi.

5. Sherali Jo‘rayev ijodining mavzuviy ko‘lami.

Hofiz ijodini tizimli tahlil qilish uchun uning repertuaridagi asosiy yo‘nalishlarni quyidagi jadvalda ko‘rishimiz mumkin:

Yo‘nalish	Asosiy asarlar	Madaniy vazifasi
Vatanparvarlik	“O‘zbekim” “Vatan”	Milliy g‘ururni anglashni shakllantirish
Falsafiy-Tasavvufiy	“Bandaman” “Dunyo”	Madaniy poklanish va inson mohiyatini anglash

Ishqiy-lirik	“Qaro ko‘zim” “Gulbadan”	Mumtoz adabiyotga bo‘lgan muhabbatni uyg‘otish
Ijtimoiy-hayotiy	“Karvon” “Ota-ona”	Hayotiy tajriba va qadriyatlarni uzatish

6. Ma’rifatparvarlik va zamonaviylik

Hofiz nafaqat xonanda, balki shoir va bastakor sifatida ham o‘zbek musiqasi rivojiga ulkan hissa qo‘shgan. Uning ijodi orqali xalqqa ma’naviyat ulashishga intilishi uni zamonaviy ma’rifatparvar darajasiga ko‘tardi. Bugungi kunda Sherali Jo‘rayev obrazi xalq xotirasida milliy musiqaning eng baland cho‘qqisi sifatida muhrlangan bo‘lib, yoshlarda "madaniy qadriyatlarni saqlay bilish"ni shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Sherali Jo‘rayev ijodi o‘zbek madaniy xotirasining o‘ziga xos fenomenidir. Uning merosi shunchaki musiqiy asarlar to‘plami emas, balki milliy ruhning asrlar davomida yashab kelayotgan sadosidir. Hofiz asarlari milliy identifikatsiyani shakllantirishda bosh mezon bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu merosni ilmiy asosda, musiqiy antropologiya va germenevtika yo‘nalishlarida o‘rganish o‘zbek madaniyatshunosligining ustuvor vazifasidir.

Sherali Jo‘rayev o‘zbek milliy musiqasini asrlar osha yashab kelayotgan mumtoz an’analar bilan zamonaviylik orasidagi oltin ko‘prikdir. Uning ijodi orqali:

- * O‘zbek mumtoz g‘azaliyoti xalqchil ohanglarga ko‘chdi.
- * Milliy g‘urur va Vatan ishqi mavzusidagi qo‘shiqlar yangi bosqichga ko‘tarildi.
- * O‘zbek xonandalik maktabining o‘ziga xos dramatik-falsafiy yo‘nalishi shakllandi.

Hofizning vafoti o‘zbek san’ati uchun katta yo‘qotish bo‘lsa-da, u qoldirgan boy musiqiy va adabiy meros kelajak avlodlar uchun milliy o‘zlikni anglash darsligi bo‘lib xizmat qiladi. U o‘zbek xalqi xotirasida haqiqiy "Millat Ovozi" bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Millat ovozi: Sherali Jo‘rayev o‘zbek madaniy xotirasining fenomeni” respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2026.
2. Matyoqubov O. “Maqomot”. – Toshkent: Musiqa, 2019.
3. Vohidov E. “Saylanma” (Muhabbatnoma va Sadoqatnoma). – Toshkent: Sharq, 2018.
4. Fitrat A. “O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi”. – Toshkent: Fan, 1993.
5. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi, Madaniyatshunoslik va nomoddiy madaniy meros ilmiy-tadqiqot instituti ma’lumotlari.
6. Jo‘rayev Sh. "Bola yerning sultoni". – Toshkent, 1998.
7. Jo‘rayev Sh. "Bir qo‘shiq kuylayki...". – Toshkent: Adabiyot, 2023.
8. "O‘rta Osiyo musiqasi bo‘yicha umumiy qo‘llanma" (Rough Guide to the Music of Central Asia). – World Music Network, 2005.
9. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi arxiv hujjatlari (2017–2023).
10. Sirojiddin Sayyid. "Sherali Jo‘rayev ijodida milliy ruh". – O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi ma’ruzasi, 2023.